

Oorzaken en effecten van pesten bij kinderen

Naam: Marleen Panhuijsen
Collegekaartnummer: 0101737
Begeleider: P. M. J. Prins
Programmagroep: Klinische Psychologie
Datum:24-10-2005

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inleiding	3
<i>Het ontstaan van de negatieve effecten van pesten</i>	4
<i>Omgaan met pesten</i>	5
<i>Hypothesen</i>	5
Hoofdstuk 1: Prevalentie en kenmerken van pesten	6
<i>1.1 Verschillen tussen relationeel en fysiek pesten</i>	8
Hoofdstuk 2: Effecten van pesten	9
<i>2.1 Externaliserend gedrag</i>	9
<i>2.2 Internaliserend gedrag</i>	12
Hoofdstuk 3: Kenmerken van slachtoffers	15
<i>3.1 Internaliserend gedrag</i>	15
<i>3.2 Externaliserend gedrag</i>	17
Hoofdstuk 4: Beïnvloeding van internaliserend en externaliserend gedrag	19
<i>4.1 Internaliseren</i>	20
<i>4.1.1 Omgaan met andere kinderen</i>	20
<i>4.1.2 Negatief zelfbeeld</i>	22
<i>4.2 Externaliserend gedrag</i>	25
<i>4.2.1 Omgaan met andere kinderen</i>	25
<i>4.2.2 Negatief Zelfbeeld</i>	26
Conclusie	28
Literatuurlijst	32

Samenvatting

De omgang met leeftijdsgenoten heeft een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen. Lang niet altijd verloopt de omgang met leeftijdsgenoten goed. Een aanzienlijk deel van de kinderen wordt door hun leeftijdsgenoten gepest. Pesten kan zo dus de ontwikkeling van kinderen beïnvloeden. Dit heeft ook zijn weerslag op het gedrag van kinderen. Uiteraard reageren niet alle kinderen hetzelfde als ze worden gepest en vertonen zij ook niet allemaal in dezelfde mate hetzelfde gedrag als reactie op pesten.

Uit de literatuur is naar voren gekomen dat er verschillen zijn in de mate waarin jongens en meisjes, kinderen van verschillende leeftijden en kinderen van verschillende culturen worden gepest. Alleen jongens en meisjes verschillen ook daadwerkelijk in de effecten die pesten te weeg brengt. Kinderen die worden gepest vertonen meer externaliserend en internaliserend gedrag dan kinderen die niet gepest worden. Het is ook zo dat kinderen die externaliserend en internaliserend gedrag vertonen eerder worden gepest dan kinderen die dit gedrag niet vertonen. Door het pesten wordt dit gedrag versterkt. De effecten van pesten worden beïnvloed door hoe het kind met zijn leeftijdsgenoten omgaat. Deze effecten worden ook beïnvloed door hoe het kind over zichzelf denkt en hoe het denkt dat anderen over hem denken.

Inleiding

Sociale ervaringen zoals de omgang met leeftijdsgenoten hebben een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen. In de omgang met leeftijdsgenoten krijgt een kind de kans om zijn sociale vaardigheden te ontwikkelen en het is voor kinderen belangrijk het gevoel te hebben bij de groep te horen. Dit gevoel krijgen ze door met hun leeftijdsgenoten om te gaan (Khatri, Kupersmidt & Patterson, 2000). Meestal verloopt de omgang met leeftijdsgenoten goed, worden kinderen geaccepteerd door hun leeftijdsgenoten en vormen ze vriendschappen. Dit is echter lang niet altijd het geval een aanzienlijk deel van de kinderen wordt door hun leeftijdsgenoten gepest. Uit de literatuur komt naar voren dat maar liefst 27% van de ondervraagde basisschoolkinderen aangeeft wel eens te worden gepest en dat 10 % aangeeft vaak en langdurig te worden gepest door leeftijdsgenoten (Coleman & Byrd, 2003; Grills & Ollendick, 2002; Hanish & Guerra, 2000). Omdat leeftijdsgenoten een belangrijke plaats in de ontwikkeling van kinderen innemen lijkt het logisch dat een moeizame relatie met leeftijdsgenoten ook in verband staat met problemen in de ontwikkeling van het kind. Daarnaast is het ook nog eens zo dat doordat kinderen op school dagelijks in contact komen met hun leeftijdsgenoten, ook met eventuele leeftijdsgenoten die hen pesten, en er vrij weinig mogelijkheden zijn om hen op school te ontlopen kinderen jarenlang dagelijks het slachtoffer kunnen zijn van gepest. Waardoor er een lange tijd een negatieve invloed is op de ontwikkeling van het kind dat gepest wordt (Kochenderfer-Ladd & Skinner, 2002). Het is dus van groot belang dat er wordt onderzocht via welke mechanismen pesten de ontwikkeling van kinderen beïnvloed. Zodat er effectieve preventie en interventie programma's kunnen worden opgesteld om het pesten te verminderen en de invloed van pesten op de ontwikkeling van het kind te verminderen (Dill, Vernberg, Fonagy, Twemlow & Gamm, 2004).

De afgelopen 25 jaar is er steeds uitgebreider onderzoek gedaan naar pestgedrag van kinderen. Pesten wordt hierbij gedefinieerd als, een kind dat herhaaldelijk wordt blootgesteld aan negatieve actie's van één of meerder leeftijdsgenoten. Onder een negatieve actie wordt het intentioneel veroorzaken van ongemak, zoals fysiek contact, schelden, gezichtsuitdrukkingen, het negeren van iemands verzoeken of sociale isolatie en het uitsluiten uit de groep. Pesten kan worden onderverdeeld in twee categorieën. De eerste is een meer fysieke manier waaronder slaan, schoppen, knijpen en schelden valt. Daarnaast is er ook een manier van pesten die meer relationeel van aard is. Hieronder valt het beschadigen van het zelfvertrouwen, sociale status en vriendschappen doormiddel van sociaal uitsluiten, roddelen, zich uit een vriendschap terugtrekken of andere vriendschappen manipuleren en verbreken

(Coleman & Byrd, 2003; French, Jansen & Sri Pidada, 2002; Grills & Ollendick, 2002; Prinstein, Boegers & Vernberg, 2004; Storch, Phil, Nock, Masia -Warner & Barlas, 2003). Ook kan een kind door de groep van leeftijdsgenoten in zijn omgeving worden verstoten. Dit proces speelt zich af op groepsniveau en niet op individueel niveau zoals het bij de hiervoor genoemde vormen vaker het geval is. Dit komt vaak voor in combinatie met één van de hierboven genoemde andere manieren van pesten (Bush & Ladd, 2001).

In de literatuur komen twee soorten slachtoffers van pesten naar voren. De meest voorkomende soort is het passieve slachtoffer. Dit slachtoffer wordt gekenmerkt door geïnhibeed, niet assertief, onderdanig en teruggetrokken gedrag. Dit zijn relatief makkelijke slachtoffers omdat ze niet snel voor zichzelf zullen opkomen en wel een sterke emotionele reactie geven op pesten, wat als een beloning werkt voor de pester en zijn pestgedrag zal bevorderen. Naast het passieve slachtoffer is er ook een agressief slachtoffer. Zijn gedrag wordt gekenmerkt door, een overreactie op situaties die emotie opwekkend zijn, het slecht agressie en irritaties kunnen onderdrukken en het vaak vervallen in externaliserend gedrag, met name rusteloosheid en anderen pijn doen (Coleman & Bryd, 2003).

Het ontstaan van de negatieve effecten van pesten

Er zijn verschillende theorieën die beschrijven welke negatieve effecten pesten kan hebben op het slachtoffer. Volgens Grills en Ollendick (2002) komt dit doordat kinderen herhaaldelijk worden blootgesteld aan pijnlijke situaties als ze worden gepest. Hierdoor worden ze extra gevoelig voor hun omgeving en de mening van anderen. Doordat ze zo gevoelig zijn voor de mening van anderen, krijgen ze een negatief gevoel over zichzelf als anderen hen ook op een negatieve manier benaderen. Een negatief zelfbeeld kan ervoor zorgen dat een kind zich angstig gaat voelen in sociale situaties. Daarnaast geven Prinstein en Wargo Aikins (2004) aan dat pesten door veel kinderen als een erg stressvolle situatie wordt ervaren. Door deze stressvolle ervaring toe te schrijven aan een oorzaak die in het kind zelf ligt en aan een globale en stabiele eigenschap van het kind kan het kind depressieve gevoelens ontwikkelen. Ook zijn er kinderen die in de klas drukgedrag vertonen. Het zou kunnen zijn dat de activiteiten van de andere kinderen in de klas hierdoor verstoord raken. Deze kinderen raken hierdoor geïrriteerd, worden boos en willen niet meer met het drukke kind omgaan. De drukke kinderen vallen dan in de groep van agressieve slachtoffers. Zij kunnen moeilijk met de afwijzingen van hun klasgenoten omgaan en hebben minder goede sociale vaardigheden waardoor het aannemelijk lijkt dat ze agressief op de afwijzing zullen reageren. Doordat ze hun klasgenoten minder gaan vertrouwen zullen ze hun gedrag eerder als vijandig

interpreteren. Hierdoor zullen ze sneller agressief op hun klasgenoten reageren. Het agressieve gedrag van het gepeste kind neemt dan dus toe (Miller-Johnson, Coie, Maumary-Gremaud & Bierman, 2002). De verschillende theorieën lijken er dus op te wijzen dat pesten zowel internaliserend gedrag als externaliserend gedrag als gevolg heeft.

Omgaan met pesten

Het is echter niet duidelijk of alle kinderen die gepest worden daar ook in de zelfde mate negatieve effecten van ondervinden. Kochenderfer-Ladd en Skinner (2002) geven aan dat van een groep kinderen waarin 75% aangaf wel eens te zijn gepest, slechts 15% aan gaf hierdoor ook echt het gevoel te hebben dat ze op een ernstige manier negatief werden beïnvloed. Wat zorgt ervoor dat het ene kind wel negatieve gevolgen aan pesten overhoudt en het andere kind niet? Eén van de factoren die van invloed zou kunnen zijn op de negatieve effecten van pesten is welke strategieën kinderen gebruiken om met de dagelijkse pesterijen van hun leeftijdsgenoten om te gaan. Met de manier waarop kinderen omgaan met pesterijen worden de steeds veranderende cognitieve methoden en gedragingen bedoeld die ervoor zorgen dat het kind kan omgaan met bepaalde eisen uit de omgeving of uit de persoon zelf. Zo zijn er kinderen die met humor op pesterijen reageren en er zijn kinderen die op een succesvolle manier weer een plekje in de groep weten te veroveren. Daarnaast zijn er echter ook kinderen die zich door herhaaldelijke pesterijen helemaal gaan terugtrekken uit de groep leeftijdsgenoten waar ze mee omgaan. Of kinderen die de negatieve evaluatie van hun leeftijdsgenoten gaan geloven en zich daardoor minderwaardig voelen ten opzichte van hun leeftijdsgenoten. Daardoor kunnen ze een negatief zelfbeeld ontwikkelen. Het lijkt logisch dat al deze verschillende strategieën ook verschillende effecten zullen hebben. Dit zou kunnen verklaren waarom sommige kinderen wel en andere kinderen niet negatief door pesten worden beïnvloed (Sandstrom, 2004; Kochenderfer-Ladd & Skinner, 2002; Lopez & DuBois, 2005).

Hypothesen

Aan de hand van de hiervoor beschreven theorieën zijn de volgende hypothesen opgesteld:

- Het worden gepest door leeftijdsgenootjes heeft zowel internaliserend gedrag als externaliserend gedrag tot gevolg.
- De manier waarop kinderen, die door hun leeftijdsgenoten gepest worden, omgaan met hun leeftijdsgenoten is van invloed op de effecten van pesten?

- Ook het zelfbeeld dat kinderen, die gepest door hun leeftijdsgenoten worden, hebben is van invloed op de effecten van pesten?

Deze zullen in het komende literatuuronderzoek worden getoetst. De gevonden resultaten worden in vier hoofdstukken beschreven en uiteindelijk bediscussieerd in de conclusie.

Hoofdstuk 1: Prevalentie en kenmerken van pesten

Voor er bekeken wordt welke effecten pesten precies heeft op de ontwikkeling van een kind moet er eerst duidelijk zijn in welke mate verschillende kinderen worden gepest. Er zouden verschillen kunnen zijn in de mate waarin kinderen van verschillende sekse, leeftijd of ras worden gepest. Het is belangrijk te weten of er dergelijke verschillen zijn. Want verschillen in de mate waarin iemand gepest wordt zouden van invloed kunnen zijn op de effecten die pesten op kinderen heeft.

Hanish en Guerra (2000) deden onderzoek naar de prevalentie en stabiliteit van pesten bij basisschool kinderen. Ze deden dit met behulp van een cultureel diverse sample. Dit wil zeggen dat er aan het onderzoek kinderen met verschillende culturele achtergronden meededen. Aan het onderzoek deden 1956 kinderen mee waarvan 40% van Afro-Amerikaanse, 42% van Latijns-Amerikaanse en 18% van Europees-Amerikaanse afkomst waren. Er deden zowel jongens als meisjes mee. Er was sprake van een longitudinaal design met twee jaar tussen de twee test momenten. Om te kunnen bepalen of een kind gepest wordt werd gebruik gemaakt van een methode waarbij klasgenoten van elkaar aangeven of ze worden gepest of niet. Kinderen die worden gepest werden hierbij omschreven als kinderen die worden geduwd en geslagen door andere kinderen. Een ander onderzoek dat hierbij aansluit is het onderzoek van Hanish en Guerra (2002). Beide onderzoeken hadden een zelfde opzet en design. Aan het tweede onderzoek deden 1469 kinderen mee, zowel jongens en meisjes met verschillende culturele achtergronden.

Uit de resultaten van beide onderzoeken komt naar voren dat er op jonge leeftijd meer kinderen worden gepest dan bij oudere kinderen het geval is. Daarnaast werd in beide onderzoeken gevonden dat er ook sekse verschillen zijn in hoeveel kinderen er worden gepest. Zo werd gevonden dat jongens vaker worden gepest dan meisjes. Als laatste werd gevonden dat er verschillen zijn tussen de kinderen van verschillende culturele achtergronden. Zo worden Latijns-Amerikaanse kinderen significant minder worden gepest dan Afro- en

Europees-Amerikaanse kinderen. De resultaten van het onderzoek van Hanish en Guerra, 2000 geven nog duidelijker weer in welke mate kinderen met verschillende culturele achtergronden op de verschillende leeftijden worden gepest. Zo werd gevonden dat voor Afro-Amerikaanse kinderen geldt dat er het meest wordt gepest in de tweede klas en dat het pesten in de vierde klas weer naar het zelfde niveau is gedaald als in klas één. Er ontstaat echter een ander patroon voor Europees-Amerikaanse kinderen. Ook bij deze kinderen wordt in de eerste klas minder gepest dan in de tweede, maar hierna blijft het aantal kinderen dat wordt gepest gelijk. Latijns-Amerikaanse kinderen blijven op elke leeftijd ongeveer even weinig pesten. Daarnaast is het zo dat pesten bij Afro-Amerikaanse kinderen significant minder stabiel is dan bij Latijns- of Europees-Amerikaanse kinderen. Dit wil zeggen dat er bij Afro-Amerikaanse kinderen veel variatie is in welke kinderen er worden gepest en welke niet. Voor Latijns- en Europees-Amerikaanse kinderen geldt echter wel dat de stabiliteit van welke kinderen worden gepest toeneemt naarmate de kinderen ouder worden. Welke kinderen worden gepest en welke niet is significant het stabielst voor Europees-Amerikaanse kinderen. De variatie in welke kinderen worden gepest en welke niet wordt in alledrie de groepen voornamelijk veroorzaakt doordat kinderen die worden gepest na verloop van tijd niet meer worden gepest.

Dat er naarmate kinderen ouder worden minder wordt gepest wordt ook door ander onderzoek gesteund. Ook Kochenderfer-Ladd en Wardrop (2001) deden hier onderzoek naar. Aan hun onderzoek deden 388 basisschool kinderen mee. Het onderzoek duurde vier jaar, van de eerste klas tot en met de vierde klas, met elk jaar een meetmoment. De kinderen waren van voornamelijk Europees-Amerikaanse afkomst. Pesten werd gemeten met behulp van een vragenlijst waarin de kinderen moesten aangeven of ze wel of niet werden gepest. Kinderen moesten antwoord geven op vragen zoals, word je door andere kinderen geslagen of vertellen andere kinderen gemene dingen over jou op school. De vragenlijst maakte dus een onderscheid tussen relationeel pesten en fysiek pesten, maar hier werd één algemene pestscore van afgeleid die bij de berekening van de resultaten werd gebruikt. Uit de resultaten kwam naar voren dat 60% van de kinderen tijdens de vier jaar van het onderzoek op een moment werd gepest door zijn leeftijdsgenoten. Het is echter wel zo dat van alle kinderen slechts 4% elke jaar, vier jaar lang door zijn leeftijdsgenoten werd gepest. De meeste kinderen die werden gepest werden dus na verloop van tijd niet meer gepest. Deze resultaten ondersteunen de resultaten van Hanish en Guerra, 2000. Want ook uit de resultaten van hun onderzoek kwam naar voren dat de meeste kinderen die worden gepest na verloop van tijd niet meer worden gepest.

Er zijn dus verschillen in de mate waarin kinderen worden gepest te vinden tussen kinderen van verschillende leeftijden, sekse en culturele achtergrond.

1.1 Verschillen tussen relationeel en fysiek pesten

In de beide hiervoor beschreven onderzoeken wordt kinderen gevraagd van hun klasgenoten aan te geven of ze worden gepest of niet. Pesten wordt hierbij omschreven als het slaan en schoppen van andere kinderen. Dit is een heel fysieke manier van pesten. Er is in deze onderzoeken dus geen aandacht besteed aan de meer relationele manier van pesten. Het zou echter zo kunnen zijn dat deze relationele manier van pesten meer voorkomt onder andere leeftijdsgroepen, seksen of rassen dan in de hiervoor beschreven onderzoeken.

Prinstein, Boegers en Vernberg (2001) deden onderzoek naar de verschillen tussen fysiek en relationeel pesten bij een groep van 566 adolescenten. Zowel jongens en meisjes. Zo kan worden gekeken of er verschillen zijn in de mate waarin kinderen fysiek of relationeel gepest worden. Het is een steekproef met kinderen met verschillende culturele achtergronden. Er deden 21.8% Europees-Amerikaanse, 60.3% Latijns-Amerikaanse en 10.6% Afro-Amerikaanse adolescenten mee. Om de mate van fysiek en relationeel pesten te kunnen meten moesten de kinderen de *Peer Experiences Questionnaire* invullen. Uit de resultaten van het onderzoek kwam naar voren dat jongens significant vaker fysiek worden gepest dan meisjes. Het is echter wel zo dat jongens en meisjes even vaak relationeel worden gepest en dat relationeel pesten onder jongens en meisjes significant vaker voorkomt dan fysiek pesten. Er werden geen significante verschillen gevonden in relationeel of fysiek pesten tussen de verschillende culturele groepen. Ook French, Jansen en Sri Pidada (2002) deden onderzoek naar de verschillen in pesten tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden. Aan het onderzoek deden 224 basisschool kinderen mee. Uit de vijfde en achtste klas. De ene helft van de kinderen uit deze groep kwam uit Indonesië en de andere helft kwam uit Amerika en was van Europees-Amerikaanse afkomst. De kinderen moesten van hun klasgenoten aangeven of ze werden gepest. Er werd hierbij onderscheid gemaakt tussen fysiek en relationeel pesten. De resultaten van French, Jansen en Sri Pidada maakten duidelijk dat fysiek pesten meer bij jongens voorkwam dan bij meisjes zowel voor de Europees-Amerikaanse kinderen als voor de Indonesische kinderen. Dit is in overeenkomst met de resultaten van het onderzoek van Prinstein, Boegers en Vernberg (2001). Daarnaast vonden French, Jansen en Sri Pidada dat fysiek pesten meer voorkwam bij de kinderen in de vijfde klas dan bij de kinderen in de achtste klas. Dit resultaat steunt het onderzoek van Hanish en Guerra (2000). Ook zij vonden dat fysiek pesten meer voorkwam bij jongere kinderen dan bij oudere kinderen. French et al.

vonden ook dat fysiek pesten meer voorkwam bij Indonesische kinderen dan bij de Europees-Amerikaanse kinderen. Relationeel pesten kwam significant meer voor bij meisjes dan bij jongens voor zowel Indonesische kinderen als Europees-Amerikaanse kinderen. Bij de Europees-Amerikaanse kinderen kwam relationeel pesten significant vaker voor bij de kinderen uit de achtste klas dan bij de kinderen uit de vijfde klas. Voor de Indonesische kinderen was er geen verschil in leeftijd voor de mate waarin relationeel pesten voorkwam.

Dat er in het onderzoek van French et al. wel verschillen tussen de culturele groepen is gevonden in de mate waarin relationeel of fysiek pesten werd toegepast en in het onderzoek van Prinstein, Boegers en Vernberg (2001) niet, kan te maken hebben met het feit dat er in het onderzoek van French et al. kinderen van verschillende culturele groepen meededen die ook uit verschillende landen kwamen en in het onderzoek van Prinstein et al. de kinderen allemaal uit Amerika kwamen. Hierdoor zou het verschil tussen de culturele groepen kleiner kunnen zijn en daardoor niet tot uiting zijn gekomen in de resultaten.

Uiteindelijk is er dus steun gevonden voor het feit dat jongens fysiek meer worden gepest dan meisjes. Daar staat tegenover dat jongens en meisjes evenveel, of meisjes zelfs meer, relationeel worden gepest. Naarmate kinderen ouder worden, worden ze minder fysiek gepest. De meeste kinderen die worden gepest worden dus na verloop van tijd niet meer gepest. Hoeveel kinderen worden gepest wordt echter wel beïnvloed door hun culturele achtergrond. Zo worden Latijns-Amerikaanse kinderen veel minder gepest dan hun Afro- en Europees-Amerikaanse klasgenoten. Bij het onderzoeken welke effecten pesten kan hebben is het dus belangrijk rekening te houden met de sekse, leeftijd en culturele achtergrond van het kind.

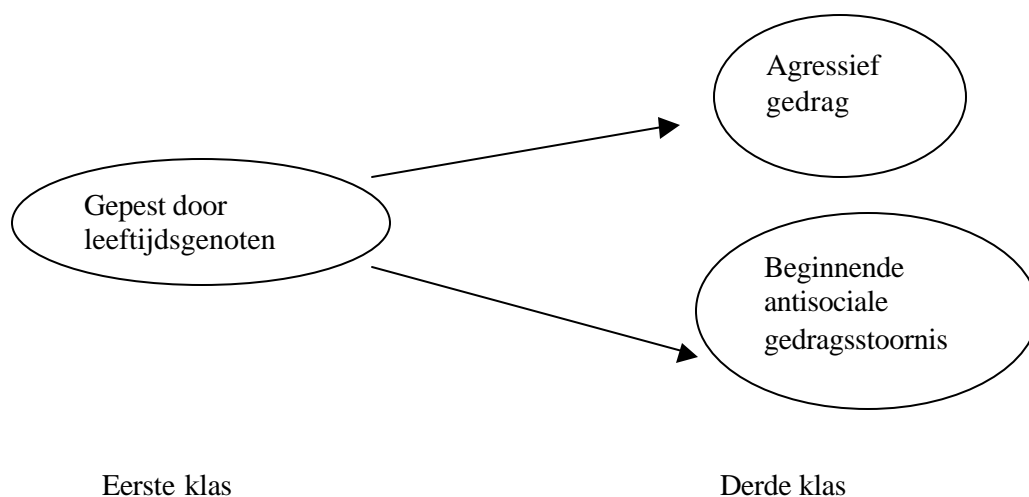
Hoofdstuk 2: Effecten van Pesten

Uit het hiervoor gaande is gebleken dat verschillende kinderen in verschillende mate worden gepest. Sommige kinderen worden vaker en langduriger gepest dan anderen. Wat zijn nu eigenlijk precies de effecten die pesten heeft op de ontwikkeling van kinderen? In het volgende deel zal geprobeerd worden een antwoord te vinden op deze vraag. Voor de duidelijkheid is hierbij een verdeling gemaakt in externaliserend en internaliserend gedrag van kinderen als reactie op pesten van leeftijdsgenoten.

2.1: Externaliserend gedrag

Miller-Johnson, Coie, Maumary-Gremaud en Bierman (2002) hebben onderzoek gedaan naar de relatie tussen pesten en de ontwikkeling van een antisociale gedragsstoornis. Aan het

onderzoek deden 657 basisschoolkinderen mee. Er deden zowel jongens als meisjes mee met verschillende culturele achtergronden. De kinderen werden in de eerste, tweede, derde en vierde klas onderzocht. De kinderen konden aangeven welke klasgenoten ze erg aardig vonden en welke kinderen ze het minst aardig vonden. Daarnaast gaven ze aan welke van hun klasgenoten zich agressief gedroegen. Op deze manier werd bepaald welke kinderen door de groep werden uitgestoten en welke kinderen zich in het contact met leeftijdsgenoten agressief gedroegen. Kinderen die door hun klasgenoten werden uitgestoten worden dus op groepsniveau gepest. Om te bepalen of kinderen aan de diagnose van een beginnende antisociale gedragsstoornis voldeden werd een vragenlijst afgenomen. Uit de resultaten van het onderzoek kwam naar voren dat kinderen die werden gepest door de groep leeftijdsgenoten in de eerste klas, in de hogere klassen zich significant agressiever gingen gedragen dan ze daarvoor deden en dan hun niet gepeste leeftijdsgenoten. Daarnaast werd duidelijk dat kinderen die door hun leeftijdsgenoten werden gepest in de eerste klas, in de derde klas significant vaker in aanmerking kwamen voor de diagnose van een beginnende antisociale gedragsstoornis dan hun leeftijdsgenoten die niet waren gepest. Jongens vertoonden over het algemeen meer agressief gedrag dan meisjes en meisjes vertoonden meer sociaal aangepast gedrag dan jongens. Het is echter niet zo dat jongens die werden gepest door hun leeftijdsgenoten ook significant vaker agressief gedrag vertonen dan meisjes die werden gepest door hun leeftijdsgenoten. Hetzelfde geldt voor een beginnende antisociale gedragsstoornis. Er werden dus geen verschillen gevonden in de effecten van pesten tussen jongens en meisjes en ook niet tussen de verschillende culturele groepen. De gevonden verbanden zijn schematisch weergegeven in figuur 2.1.

Figuur 2.1. Effecten van pesten op externaliserend gedrag voor zowel jongens als meisjes

De resultaten van Miller-Johnson et al. worden gesteund door het onderzoek van Ialongo, Vaden-Kierman en Kellam (1998). Ook zij deden een longitudinaal onderzoek naar de relatie tussen pesten en agressief gedrag van slachtoffers. Aan het onderzoek deden 926 basisschoolkinderen mee. Er vond een meetmoment in de eerste klas en in de vijfde klas plaats. Aan het onderzoek deden jongens en meisjes van zowel Afro-Amerikaanse als Europees-Amerikaanse afkomst mee. De kinderen moesten van hun klasgenoten aangeven of ze erg aardig waren of helemaal niet aardig waren. Op deze manier werd bepaald welke kinderen uit de groep van leeftijdsgenoten waren verstoten. Kinderen die door hun klasgenoten worden verstoten worden op groepsniveau gepest. Kinderen, leerkrachten en ouders moesten aangeven in welke mate kinderen agressief gedrag vertoonden. Dit werd gemeten met behulp van vragenlijsten. Uit de resultaten van het onderzoek kwam naar voren dat zowel jongens als meisjes die in de eerste klas worden gepest door de groep leeftijdsgenoten zich in de vijfde klas significant agressiever gedragen dan hun klasgenoten die niet door de groep leeftijdsgenoten zijn gepest. Er werden geen verschillen gevonden in de mate van agressief gedrag tussen de verschillende culturele groepen. De resultaten zijn dus in overeenstemming met die van Miller-Johnson et al. ook zij vonden dat kinderen die werden gepest zich agressiever gingen gedragen.

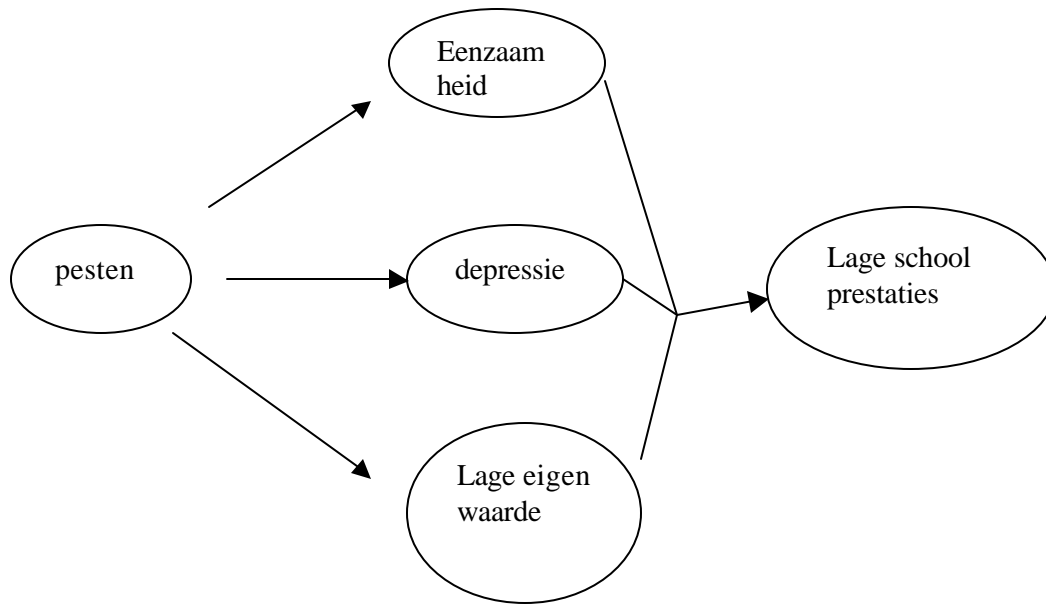
In de vorige twee onderzoeken is naar pesten op groepsniveau gekeken. Waarbij een kind door de groep leeftijdsgenoten werd uitgestoten. Veel kinderen worden echter ook op individueel niveau gepest door een kleinere groep kinderen die het echt op één persoon gemunt hebben. Dit zou dus een ander effect op het kind kunnen hebben. Khatri, Kupersmidt en Patterson (2000) deden onderzoek naar de relatie tussen pesten op individueel niveau en agressie. Aan het onderzoek deden 471 basisschoolkinderen mee uit de vierde, vijfde en zesde klas. Er waren twee meetmomenten met een jaar er tussen. De jongens en meisjes die deelnamen waren voornamelijk van Europees-Amerikaanse afkomst. Om te bepalen welke kinderen zich agressief gedroegen moesten klasgenoten van elkaar aangeven wie vaak andere kinderen sloeg of schopte. Om te bepalen welke kinderen werden gepest moesten klasgenoten van elkaar aangeven welke kinderen vaak werden uitgescholden of getreiterd. Het gaat hier dus om een fysieke manier van pesten. Uit de resultaten komt naar voren dat kinderen die werden gepest na een jaar significant agressiever gedrag vertoonden dan kinderen die niet werden gepest. Dit gold voor zowel jongens als meisjes. Deze resultaten komen overeen met de resultaten gevonden in de onderzoeken van Miller-Johnson et al. en Ialongo et al. Pesten hangt dus samen met agressief gedrag zowel op groep als op individueel niveau. Daarnaast

werd duidelijk uit de resultaten van Khatri et al. dat meisjes die werden gepest significant vaker delinquent gedrag vertoonden dan meisjes die niet werden gepest.

Het hiervoor beschreven onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat kinderen die worden gepest vaak agressief gedrag vertonen. Dit geldt voor zowel jongens als meisjes. Ook hangt pesten samen met een beginnende antisociale gedragsstoornis en vertonen met meisjes als gevolg van pesten delinquent gedrag. Er lijken geen verschillen te zijn tussen kinderen van de verschillende culturele achtergronden. De literatuur geeft niet aan of relationeel pesten ook samen hangt met agressie.

2.2 Internaliserend gedrag

Juvonen, Nishina en Graham (2000) deden onderzoek naar de relatie tussen pesten en internaliserend gedrag. Aan het onderzoek deden 243 kinderen op de middelbare school mee uit de eerste en tweede klas van verschillende culturele achtergronden. Er waren twee meetmomenten met een jaar er tussen in. Pesten werd gemeten met behulp van een vragenlijst over zowel fysiek als relationeel pesten. Hieruit werd echter één score voor pesten berekend. Daarnaast werd met behulp van vragenlijsten de mate van eenzaamheid, depressie en eigenwaarde bepaald. Ook werden de schoolresultaten van de kinderen bijgehouden. Uit de resultaten van het onderzoek kwam naar voren dat kinderen die werden gepest bij de eerste meeting bij de tweede meeting significant eenzamer, depressiever en een lagere eigenwaarden hadden dan kinderen die niet werden gepest. De hogere mate van internaliserend gedrag van kinderen die worden gepest hangt weer samen met lagere schoolprestaties. De hogere mate van internaliserend gedrag kwam alleen voor bij kinderen die op dat moment werden gepest. Dus niet bij kinderen die in het verleden werden gepest en die dat op het meetmoment niet meer werden. Ook is het niet zo dat kinderen die constant werden gepest in sterkere mate last hadden van internaliseren dan kinderen die pas na verloop van tijd werden gepest. De resultaten waren hetzelfde voor zowel jongens als meisjes en voor de verschillende culturele groepen die meededen. De gevonden verbanden zijn schematisch weergegeven in figuur 2.2.

Figuur 2.2 effecten van pesten op internaliserend gedrag

Ook Dill, Vernberg, Fongay, Twemlow en Gamm (2004) deden onderzoek naar de relatie tussen pesten en internaliserend gedrag. Aan het onderzoek deden 464 basisschoolkinderen mee uit de derde en vierde klas. Het waren voornamelijk kinderen van Europees-Amerikaanse afkomst. Er waren twee meetmomenten met een jaar er tussen in. Met behulp van een vragenlijst werd de mate van pesten gemeten. Er werd hierbij een onderscheid gemaakt tussen relationeel en fysiek pesten. Internaliserend gedrag werd gemeten met behulp van een vragenlijst die een score gaf voor een algemeen negatief affect. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat er een positieve samenhang was tussen kinderen die op het eerste meetmoment werden gepest en de mate van negatief affect op het tweede meetmoment. Dit is dus in overeenkomst met de resultaten van Juvonen et al. Ook in dat onderzoek werd gevonden dat pesten samenhangt met internaliserend gedrag. Daarnaast werd in het onderzoek van Dill et al. gevonden dat als de mate van pesten in de loop van het jaar toenam dat de mate van negatief affect dan ook toenam. Dit is ook weer een aanwijzing dat de effecten van pesten sterk samenhangen met hoe het kind op dat zelfde moment gepest wordt. Want als de mate van pesten toeneemt neemt ook de mate van negatief affect toe. Ook dit kwam uit de resultaten van Juvonen et al. naar voren.

De hiervoor beschreven onderzoeken geven aan dat kinderen die door een kleine groep leeftijdsgenoten worden gepest meer internaliserend gedrag gaan vertonen. De resultaten van onderzoek naar kinderen die door een grote groep worden gepest wijzen ook deze kant op. In een onderzoek waaraan 926 basisschoolkinderen van voornamelijk Europees-Amerikaanse

afkomst meededen werd de relatie tussen het uitstoten van kinderen door de groep leeftijdsgenoten en depressie bekeken (Ialongo, Vaden-Kiernan & Kellam, 1998). Kinderen die worden uitgestoten worden door een grote groep gepest. De kinderen moesten van elkaar aangeven of ze graag met een ander kind omgingen of juist niet. De mate van depressie werd gemeten met behulp van een vragenlijst. Er was een meetmoment in de eerste klas en in de vijfde klas. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat kinderen die in de eerste klas werden uitgestoten door hun leeftijdsgenoten in de vijfde klas significant vaker last hadden van depressieve symptomen dan kinderen die niet door de groep leeftijdsgenoten waren uitgestoten. Deze resultaten golden zowel voor jongens als voor meisjes. Dit geeft dus aan dat zowel op individueel niveau gepest worden als op groepsniveau gepest worden samenhangt met internaliserend gedrag bij kinderen. Uit de resultaten van het onderzoek van Ialongo et al. kwam ook naar voren dat meisjes die in de eerste klas werden uitgestoten door hun leeftijdsgenoten in de vijfde klas significant vaker lage school prestaties behaalden dan meisjes die niet door hun leeftijdsgenoten werden uitgestoten.

Hoewel in het onderzoek van Dill, Vernberg, Fonagy, Twemlow en Gamm (2004) pesten werd opgedeeld in relationeel en fysiek pesten, werd hier bij het analyseren van de data geen rekening mee gehouden. In de andere onderzoeken werd alleen gekeken naar fysiek pesten. Al eerder werd beschreven dat fysiek pesten minder vaak voorkwam bij meisjes. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat meisjes fysiek en relationeel pesten anders ervaren dan jongens. Daardoor zouden de effecten van de verschillende manieren van pesten kunnen worden beïnvloed door de sekse van het slachtoffer.

In het onderzoek van Storch, Nock, Masia-Warner en Barlas (2003) werd wel een onderscheid gemaakt tussen relationeel pesten en fysiek pesten. Er werd gekeken naar de relatie tussen deze twee vormen van pesten en internaliserend gedrag. Aan het onderzoek deden 186 basisschool kinderen mee met verschillende culturele achtergronden uit de vijfde en zesde klas. Met behulp van vragenlijsten werd de mate van fysiek en relationeel pesten, depressie, sociale angst en eenzaamheid bepaald. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat fysiek pesten samenhangt met depressie, sociale angst en eenzaamheid bij jongens en bij meisjes. Relationeel pesten hing bij meisjes samen met depressie, eenzaamheid en sociale angst, maar bij jongens niet. Bij meisjes was er een sterkere samenhang met depressie als ze relationeel en fysiek werden gepest. De resultaten van het onderzoek geven dus aan dat relationeel pesten een ander effect heeft op meisjes dan op jongens.

Afgaande op de literatuur kan dus worden gesteld dat fysiek pesten bij jongens en meisjes samenhangt met verschillende internaliserende symptomen zoals, eenzaamheid, depressie,

lage eigenwaarde, negatief affect en sociale angst. Wel lijkt het erop dat deze symptomen vooral voorkomen in de periode dat het kind ook daadwerkelijk wordt gepest. Het is dus niet zo dat kinderen die wel eens zijn gepest, maar daar nu geen last meer van hebben nog steeds internaliserend gedrag vertonen. Bij jongens hangt alleen fysiek pesten samen met internaliserend gedrag, maar bij meisjes is dit het geval voor zowel fysiek als relationeel pesten. Er werden geen verschillen gevonden tussen de verschillende culturele groepen.

Samenvattend kan dus worden gezegd dat pesten samenhangt met zowel externaliserend als internaliserend gedrag. Dit geeft duidelijk aan dat kinderen onder pest gedrag van hun leeftijdsgenoten lijden en er moeilijk mee om kunnen gaan. Hoewel veel kinderen niet langdurig worden gepest waardoor de negatieve effecten niet van lange duur zijn is er ook een aanzienlijk deel van de kinderen dat wel langdurig wordt gepest. Voor deze kinderen is het belangrijk dat er wordt gekeken naar interventies die hen helpen de negatieve effecten te verminderen. Daarnaast is het uiteraard ook belangrijk dat er altijd gekeken wordt naar interventies die het pesten doen stoppen

Hoofdstuk 3: Kenmerken van slachtoffers

In de literatuur over pesten worden verschillende effecten van pesten beschreven.

Voornamelijk internaliserend en externaliserend gedrag van kinderen die worden gepest. Er worden echter zelden causale relaties tussen pesten en internaliserend en externaliserend gedrag aangetoond. Het enige dat wordt aangetoond is dat er een samenhang is tussen pesten en internaliserend en externaliserend gedrag bij slachtoffers. Dit wil zeggen dat als een kind gepest wordt dit kan leiden tot internaliserend en externaliserend gedrag, maar ook dat kinderen die internaliserend of externaliserend gedrag vertonen eerder worden gepest dan kinderen die dit soort gedrag niet vertonen. Het gedrag van het kind kan dus ook een voorspeller zijn van gepest worden door leeftijdsgenoten of niet.

3.1 Internaliserend gedrag

Nishina Juvonen en Witkow (2005) onderzochten of internaliserend gedrag een voorspeller van pesten of een effect van pesten is. Aan het onderzoek deden 1526 basisschoolkinderen uit de zesde klas mee. Aan het begin en aan het eind van het jaar vond er een meetmoment plaats. Pesten werd gemeten met behulp van een vragenlijst. Met vragenlijsten werd ook de mate van depressie, sociale angst, eenzaamheid en eigenwaarde bepaald. Daarnaast werden ook de schoolprestaties bijgehouden. Na de analyse van de data bleek dat aan het begin van het jaar

worden gepest door leeftijdsgenoten een voorspeller was voor verhoogd internaliserend gedrag aan het einde van het jaar. Daarnaast bleek ook dat het vertonen van internaliserend gedrag aan het begin van het jaar een voorspeller was voor worden gepest door leeftijdsgenoten aan het einde van het jaar. In beide gevallen vertoonde deze kinderen aan het einde van het jaar slechtere schoolprestaties dan hun leeftijdsgenoten die niet werden gepest en geen internaliserend gedrag vertoonden. Er werden geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes of verschillende culturele groepen. De resultaten van het onderzoek geven dus aan dat internaliserend gedrag zowel een voorspeller als een effect van pesten kan zijn. Doordat een kind wordt gepest kan het zich dus eenzamer, angstiger en depressiever gaan voelen. Ook is het waarschijnlijk zo dat kinderen die depressief of angstig gedrag vertonen een 'makkelijk slachtoffer' lijken omdat ze niet zo snel voor zichzelf zullen opkomen. Waardoor ze eerder worden gepest (Nishina, Juvonen & Witkow, 2005). In het onderzoek van Nishina et al. is geen onderscheid gemaakt tussen relationeel en fysiek pesten.

De resultaten van het onderzoek van Nishina et al. worden ondersteund door andere onderzoeken. Ook Dill, Vernberg, Fonagy, Twemlow en Gamm (2004) deden onderzoek naar voorspellers van pesten. Aan het onderzoek deden 731 basisschoolkinderen mee uit de derde en vierde klas. Met behulp van vragenlijsten werd de mate van fysiek en relationeel pesten, verlegenheid, sociaal teruggetrokken gedrag en negatief affect gemeten. Er waren twee meetmomenten met een jaar tijd er tussen in. Uit de resultaten kwam naar voren dat kinderen die op het eerste meetmoment verlegen en sociaal teruggetrokken zijn, op het tweede meetmoment vaker gepest worden dan kinderen die niet verlegen of sociaal teruggetrokken zijn. Daarnaast bleek dat kinderen die werden gepest meer negatief affect vertoonden dan kinderen die niet werden gepest. Ook was het zo dat kinderen die op het eerste meetmoment negatief affect vertoonden op het tweede meetmoment vaker werden gepest dan kinderen die geen negatief affect vertoonden. Als laatste werd gevonden dat kinderen die op het eerste meetmoment negatief affect vertoonden op het tweede meetmoment vaker verlegen en sociaal teruggetrokken bleken. Deze resultaten steunen dus het onderzoek van Nishina et al. waarin werd aangegeven dat internaliserend gedrag zowel een voorspeller als een effect van pesten kan zijn. In het onderzoek van Dill et al. is negatief affect zowel een voorspeller als een effect van pesten. Daarnaast is verlegen en teruggetrokken gedrag een voorspeller van pesten. De resultaten geven aan dat dit zowel voor fysiek pesten als voor relationeel pesten geldt.

Internaliserend gedrag is een voorspeller voor pesten. Het gaat hierbij om depressie, sociale angst, eenzaamheid, lage eigen waarde, negatief affect, teruggetrokken gedrag en verlegenheid. De resultaten gelden zowel voor jongens als voor meisjes en voor verschillende

culturele groepen. Daarnaast gelden de resultaten voor zowel fysiek als relationeel pesten. Of dezelfde resultaten ook gelden voor pesten op groepsniveau is niet duidelijk geworden.

3.2 Externaliserend gedrag

De hiervoor beschreven literatuur geeft aan dat internaliserend gedrag zowel een voorspeller als een effect van pesten kan zijn. Gebleken is echter dat pesten bij kinderen samenhangt met zowel internaliserend als externaliserend gedrag. Ook externaliserend gedrag zou dus als een voorspeller van pesten kunnen functioneren. Dodge, Lansford, Salzer Burks, Bates, Pettit, Fontaine en Price (2003) deden hier onderzoek naar. Aan het onderzoek deden 585 kinderen mee. Zij werden in van de eerste tot de derde klas elk jaar onderzocht. De kinderen moesten aangeven welke klasgenoten ze erg aardig vonden en welke niet. Zo werd bepaald welke kinderen door de groep klasgenoten werden uitgestoten. Met behulp van een vragenlijst werd de mate van agressief gedrag van het kind bepaald. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat kinderen die al agressief gedrag vertonen voor ze werden gepest uiteindelijk veel agressiever gedrag vertonen dan kinderen die niet werden gepest en dan kinderen die wel werden gepest, maar geen agressief gedrag vertoonden voor ze werden gepest. Kinderen die agressief gedrag vertonen zullen doordat ze worden gepest dus nog agressiever worden. Dit geldt niet voor kinderen die geen agressief gedrag vertoonden. Er werden geen seksuele verschillen gevonden en ook geen verschillen tussen culturele achtergrond. Agressief gedrag beïnvloedt dus de effecten van pesten. Het is hiermee echter nog niet gezegd dat het ook pesten voorspelt. Onderzoek moet hier meer duidelijkheid over verschaffen.

In het onderzoek van Miller-Johnson, Coie, Maumary-Gremaud en Bierman (2002) werd gekeken wat precies de samenhang is tussen pesten en externaliserend gedrag. Aan het onderzoek deden 657 basisschoolkinderen mee uit de eerste klas. Gedurende drie jaar vond er elk jaar een meetmoment plaats. De kinderen konden aangeven met welke klasgenoten ze het liefst omgingen en met welke liever niet. Zo werd bepaald welke kinderen door de groep klasgenoten werden uitgestoten. Daarnaast werd met een vragenlijst de mate van ADHD symptomen bij de kinderen bepaald en agressie. Na de data analyse bleek dat kinderen die werden gepest door hun leeftijdsgenoten agressiever gedrag vertoonden dan kinderen die niet werden gepest. Het was echter ook zo dat kinderen die in het eerste jaar symptomen van ADHD vertoonden daarna vaker werden gepest dan kinderen die geen ADHD symptomen vertoonden. ADHD symptomen voorspelden dus of kinderen werden gepest of niet. Doordat deze kinderen werden gepest gingen ze zich weer agressiever gedragen.

In het onderzoek van Schwartz, Mc-Fadyen-Ketchum, Dodge, Pettit en Bates (1999) werd gekeken of agressie een voorspeller van pesten was. Aan het onderzoek deden 530 basisschoolkinderen mee die gedurende vier jaar elk jaar werden getest. De mate van agressief gedrag werd bepaald met behulp van een vragenlijst. De kinderen moesten aangeven welke van hun klasgenoten fysiek werden gepest. Uit de resultaten van het onderzoek kwam naar voren dat kinderen die in de eerste klas agressief gedrag vertoonden later significant vaker fysiek werden gepest door hun leeftijdsgenoten dan kinderen die geen agressief gedrag vertoonden. Agressief gedrag voorspelt dus of kinderen worden gepest of niet.

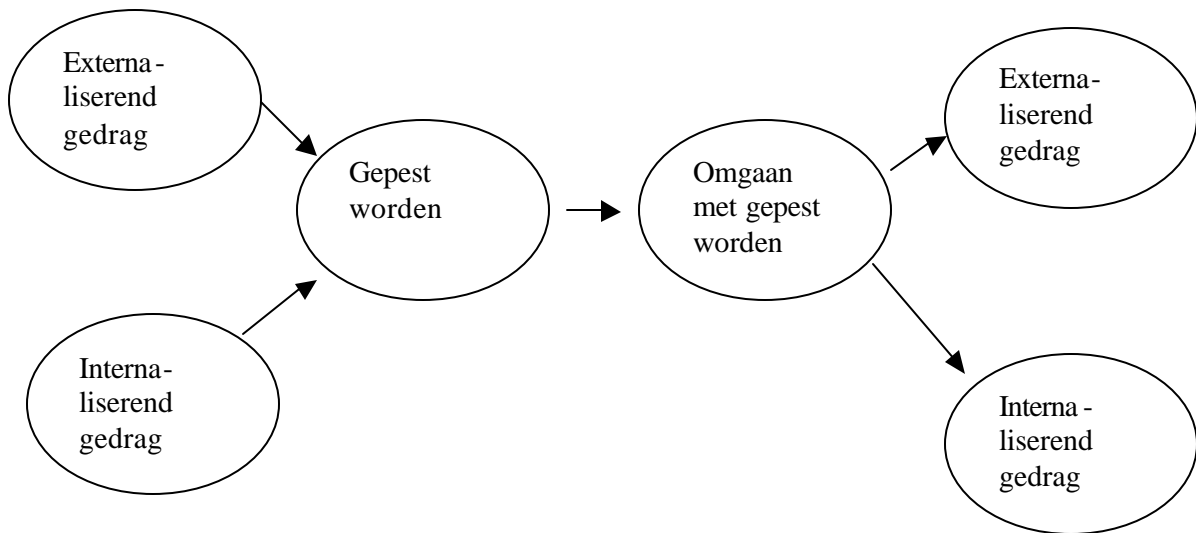
Dit wordt gesteund door het onderzoek van Coleman en Byrd (2003). Aan het onderzoek deden 52 kinderen mee uit de eerste en tweede klas van de middelbare school. Met behulp van vragenlijsten werd pesten en vergevingsgezindheid gemeten. De resultaten gaven aan dat jongens die een laag niveau van vergevingsgezindheid hadden eerder werden gepest dan jongens die een hoog niveau van vergevingsgezindheid hadden. Een laag niveau van vergevingsgezindheid wordt gekenmerkt door het ten koste van anderen terug krijgen wat verloren is en actie ondernemen ter compensatie van dat wat verloren is gegaan. Een kind met een laag niveau van vergevingsgezindheid gedraagt zich dus snel agressief ten opzichte van zijn leeftijdsgenoten. Er werd bij dit onderzoek gebruik gemaakt van een zeer kleine steekproef. Dit zorgt ervoor dat de resultaten minder betrouwbaar zijn en dat zou kunnen verklaren waarom er alleen resultaat is gevonden voor jongens en niet voor meisjes. Verder wijzen de resultaten echter wel in dezelfde richting als de andere onderzoeken op dit gebied.

De literatuur geeft dus aan dat zowel symptomen van ADHD als agressief gedrag op jonge leeftijd een voorspeller is van het slachtoffer worden van pesten op latere leeftijd. Er kan dus worden gesteld dat externaliserend gedrag pesten voorspeld. Met pesten wordt hier het uitstoten door de groep leeftijdsgenoten en fysiek pesten op individueel niveau bedoeld. Of Externaliserend gedrag ook tot relationeel pesten leidt is nog onduidelijk. Het lijkt ook zo te zijn dat externaliserend gedrag als effect van pesten vaker voorkomt bij kinderen die het slachtoffer van pesten zijn geworden doordat zij in de eerste plaats al externaliserend gedrag vertoonden. Er zijn geen verschillen gevonden tussen de kinderen van verschillende culturele achtergronden en tussen jongens en meisjes.

De beschreven literatuur geeft aan dat internaliserend en externaliserend gedrag zowel een voorspeller kan zijn voor pesten als een effect van pesten. Vaak is het zo dat kinderen die internaliserend gedrag vertonen en daardoor worden gepest als effect van het pesten nog sterker internaliserend gedrag vertonen. Voor kinderen die externaliserend gedrag vertonen geldt dat zij door pesten nog sterker externaliserend gedrag gaan vertonen.

Hoofdstuk 4: Beïnvloeding van internaliserend en externaliserend gedrag

Kinderen die het slachtoffer zijn van pesten ontwikkelen vaak internaliserend en externaliserend gedrag. Het uiten van dit gedrag voorspelt ook vaak of kinderen het slachtoffer van pesten zullen worden of niet. Uit het onderzoek van Nishina, Juvonen en Witkow, 2005 komt naar voren dat de variantie van pesten voor 41 % wordt verklaard door internaliserend gedrag van het kind. Bij het helpen van kinderen die het slachtoffer van pesten zijn of dreigen te worden is het dus belangrijk om te kijken hoe het externaliserend en internaliserend gedrag van het kind verminderd kan worden. Niet alle kinderen vertonen echter in dezelfde mate externaliserend en internaliserend gedrag. Ook worden niet alle kinderen in dezelfde mate beïnvloed door pesten. Het is dus belangrijk om te achterhalen waardoor deze verschillen in het vertonen van externaliserend en internaliserend gedrag ontstaan. Zodat kinderen die hier in sterke mate last van hebben geholpen kunnen worden. In figuur 4.1 worden de verbanden tussen pesten en externaliserend en internaliserend gedrag schematisch weergegeven.

Figuur 4.1 hoe kinderen omgaan met gepest worden beïnvloed in welke mate ze externaliserend en internaliserend gedrag vertonen. Externaliserend en internaliserend gedrag in de eerste plaats kan voorspellen of kinderen gepest worden.

4.1 Internaliserend gedrag

Er zijn verschillende manieren waarop kinderen omgaan met gepest worden. Dit kan zich uiten in hoe het kind zich gaat gedragen in de omgang met andere kinderen en hoe het problemen in deze omgang denkt op te lossen. Ook kan het een effect hebben op hoe het kind denkt dat anderen over hem denken en hoe het over zichzelf denkt. Deze verschillende manieren van omgaan met gepest worden kunnen van invloed zijn op het al dan niet ontstaan van internaliserend gedrag. Er zal hier verder worden ingegaan op het omgaan met anderen door kinderen en het negatief over zichzelf denken door kinderen die worden gepest.

4.1.1 Omgaan met andere kinderen

In het onderzoek van Kochenderfer-Ladd en Skinner (2002) werd gekeken hoe kinderen die worden gepest met problemen omgaan. Aan het onderzoek deden 356 basisschoolkinderen mee uit de vierde klas mee. Met vragenlijsten werd de mate van pesten, eenzaamheid, sociale angst en depressie bepaald. Ook werd met een vragenlijst bepaald hoe kinderen omgingen met problemen in de relaties met leeftijdsgenoten. Er werd gevonden dat meisjes die sociale steun zochten minder internaliserende problemen hadden, maar dat jongens die dit deden juist meer problemen hadden. Voor jongens en meisjes gold dat als ze zich probeerde terug te trekken uit sociale situaties en deden alsof er niets aan de hand was dan vertoonde ze meer internaliserend gedrag. Daarnaast werd er gevonden dat kinderen die agressief op pestgedrag reageerden meer last hadden van internaliserend gedrag dan kinderen die dit niet deden. Ook dit gold voor zowel jongens als meisjes. Er werden geen verschillen gevonden tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden.

De resultaten van het onderzoek van Kochenderfer-Ladd en Skinner wordt gesteund door ander onderzoek. Ook Sandstorm (2004) deed onderzoek naar hoe kinderen die worden gepest omgaan met problemen. Aan het onderzoek deden 225 basisschoolkinderen uit de vierde en vijfde klas mee. De kinderen moesten van hun klasgenoten aangeven met welke kinderen ze het liefst en het minst graag omgingen. Met vragenlijsten werd de mate van depressie, sociale angst en hoe kinderen omgaan met problemen in de relatie met leeftijdsgenoten bepaald. Na analyse van de data bleek dat kinderen die werden gepest en agressief reageren als ze problemen hebben met leeftijdsgenoten meer internaliserend gedrag vertonen dan kinderen die worden gepest en niet agressief reageren. Dit gold zowel voor jongens als voor meisjes. Hetzelfde werd gevonden in het onderzoek van Kochenderfer en Skinner. Daarnaast werd in het onderzoek van Sandstorm gevonden dat kinderen die veel over hoe andere kinderen ze

pesten nadenken en dit steeds voor zichzelf herhalen meer internaliserend gedrag vertonen dan kinderen die dit niet doen.

In het onderzoek van Kochenderfer-Ladd en Skinner werd ook gevonden dat meisjes die sociale steun zochten minder last hadden van internaliserend gedrag. Hier is door Storch, Nock, Masia-Warner en Barlas (2003) onderzoek naar gedaan. Zij onderzochten de relatie tussen pesten en pro sociaal gedrag. Aan het onderzoek deden 205 basisschoolkinderen mee uit de vijfde en zesde klas. Met behulp van een vragenlijst werd zowel de mate van relationeel als fysiek pesten bepaald en de mate van sociale steun die kinderen van leeftijdsgenoten kregen. Daarnaast werd met een vragenlijst de mate van depressie, eenzaamheid en sociale angst bepaald. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat kinderen die relationeel werden gepest en heel weinig sociale steun van hun leeftijdsgenoten kregen meer eenzaamheid vertoonden dan kinderen die relationeel werden gepest, maar veel sociale steun van hun leeftijdsgenoten kregen. Dit gold zowel voor jongens als voor meisjes. Dit steunt dus de resultaten van het onderzoek van Kochenderfer-Ladd en Skinner. In het onderzoek van Kochenderfer-Ladd en Skinner werd echter gevonden dat sociale steun alleen effect had bij meisjes. Dit verschil zou kunnen zijn ontstaan doordat er in dat onderzoek geen onderscheid werd gemaakt tussen relationeel en fysiek pesten.

In het onderzoek van Kochenderfer-Ladd en Skinner werd ook gevonden dat kinderen die zich probeerde terug te trekken in de omgang met hun leeftijdsgenoten meer internaliserend gedrag vertoonden. Ook dit resultaat wordt ondersteund door ander onderzoek. Bush en Ladd (2001) deden onderzoek naar de relatie tussen pesten en het gedrag van slachtoffers in de klas. Aan het onderzoek deden 399 kinderen uit de kleuterklas mee. Met behulp van vragenlijsten werd de mate van pesten, eenzaamheid en of kinderen met andere mee deden in de klas bepaald. Er werd gevonden dat kinderen die worden gepest en minder met de andere kinderen mee doen in de klas meer eenzaamheid vertonen dan kinderen die wel met de andere kinderen mee doen in de klas. Dus kinderen die zich terug trekken vertonen meer internaliserend gedrag. Dit komt overeen met de resultaten van Kochenderfer-Ladd en Skinner.

Uit de hiervoor beschreven literatuur is naar voren gekomen dat hoe kinderen die worden gepest omgaan met hun leeftijdsgenoten van invloed is op de mate van internaliserend gedrag dat ze vertonen. Zo werd gevonden dat kinderen die zich in de omgang met leeftijdsgenoten teruggetrokken en agressief gedragen vaker internaliserend gedrag vertonen. Ook het veel denken aan momenten dat een kind werd gepest en weinig sociale steun krijgen van leeftijdsgenoten hangt samen met het vaker vertonen van internaliserend gedrag. Dit geldt voor zowel jongens als meisjes. Er werden geen verschillen gevonden tussen kinderen van

verschillende culturele achtergronden. De resultaten gelden voor het pesten van kinderen op een individueel niveau. Of deze resultaten ook gelden voor het pesten op groepsniveau is nog onduidelijk.

4.1.2 Negatief zelfbeeld

In het onderzoek van Prinstein en Wargo Aikins (2004) werd de relatie tussen pesten en waaraan het pesten werd toegeschreven door het slachtoffer onderzocht. Aan het onderzoek deden 158 kinderen mee uit de tweede klas van de middelbare school mee. Er waren twee meetmomenten met een jaar er tussenin. De kinderen moesten aangeven met welke van hun klasgenoten ze het liefst en met welke ze het minst graag omgingen. Met behulp van vragenlijsten werd bepaald waaraan ze het gedrag van anderen toeschreven, hoe belangrijk ze het vonden geaccepteerd te worden door leeftijdsgenoten en de mate van depressie. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat meisjes die werden gepest en dit toeschreven aan globale en stabiele kenmerken van henzelf vaker depressieve symptomen vertoonden dan meisjes die dit niet deden. Daarnaast werd gevonden dat meisjes die veel waarde hechten aan hoe andere kinderen over je denken vaker depressieve symptomen vertoonden dan meisjes die hier weinig waarde aan hechten. Als laatste werd gevonden dat meisjes die werden gepest, dit toeschreven aan globale en stabiele kenmerken van henzelf en ook veel waarde hechten aan wat leeftijdsgenoten van hen dachten het vaakst depressieve symptomen vertoonden. Er werden geen effecten gevonden voor jongens. Het lijkt erop dat meisjes die heel erg kritisch over zichzelf denken meer last hebben van internaliserend gedrag.

Prinstein, Cheah en Guyer (2005) deden ook onderzoek naar de vraag of er een relatie is tussen pesten en hoe kinderen over zichzelf denken. Aan het onderzoek deden 116 kinderen uit de kleuterklas mee en 159 kinderen uit tweede klas van de middelbare school. De kinderen moesten van hun klasgenoten aangeven wie er werd gepest door andere kinderen. Met behulp van vragenlijsten werd de mate van depressie, sociale angst en eenzaamheid bepaald. Ook moesten de kinderen aangeven hoe ze op bepaalde fictieve situaties zouden reageren. Hiermee werd bepaald waar ze het gedrag van anderen aan toeschreven. Er werd gevonden dat kleuters die werden gepest en neutraal gedrag van leeftijdsgenoten eerder aan een stabiel en negatief kenmerk van zichzelf toeschreven meer sociale angst, eenzaamheid en depressie vertoonden. Dit gold voor zowel jongens als meisjes. Daarnaast werd gevonden dat de oudere kinderen die werden gepest en neutraal gedrag van leeftijdsgenoten toeschreven aan een stabiel en negatief kenmerk van zichzelf vaker sociale angst en eenzaamheid vertoonden. Dit gold voor zowel jongens als meisjes. Alleen meisjes vertoonden ook meer depressieve symptomen. Deze

resultaten steunen het onderzoek van Prinstein en Wargo Aikins waarin werd gevonden dat bij kinderen die werden gepest depressie vaker voorkwam als ze gedrag van anderen toeschreven aan stabiele en globale kenmerken van zichzelf. Voor de oudere kinderen geldt dat de relatie met depressie alleen bij meisjes voorkomt. Bij kleuters komt deze relatie echter bij meisjes en jongens voor.

Kinderen die het gedrag van anderen toeschrijven aan stabiele negatieve kenmerken van zichzelf zijn geneigd negatief over zichzelf te denken. Dus kinderen die worden gepest en op een negatieve manier over zichzelf denken zullen vaker internaliserend gedrag vertonen dan kinderen die dit niet doen. Hier zijn meerdere onderzoeken naar gedaan. Grills en Ollendick (2002) onderzochten de relatie tussen pesten en een lage eigenwaarde. Aan het onderzoek deden 279 kinderen mee uit de eerste klas van de middelbare school. Met behulp van vragenlijsten werd de mate van pesten, eigenwaarde en sociale angst bepaald. Er werd gevonden dat bij meisjes pesten zorgt voor een lage eigenwaarde. De lage eigenwaarde zorgt dan weer voor meer sociale angst. Bij jongens is het echter zo dat jongens met een hoge eigenwaarde minder sociale angst vertonen dan jongens met een lage eigenwaarde. Een hoge eigenwaarde is dus een buffer voor sociale angst.

De resultaten van het onderzoek van Grills en Ollendick worden ondersteund door onderzoek van Lopez en Dubois (2005). In dit onderzoek werd gekeken naar de relatie tussen pesten en zelfvertrouwen. Aan het onderzoek deden 508 kinderen mee uit de eerste klas van de middelbare school. Met behulp van vragenlijsten werd pesten op individueel en groepsniveau bepaald. Ook werd zo de mate van zelfvertrouwen, depressie en sociale angst bepaald. Uit de resultaten kwam naar voren dat bij meisjes pesten zorgt voor een laag zelfvertrouwen. Een laag zelfvertrouwen zorgt weer voor depressie en sociale angst. Dit komt overeen met de resultaten van Grills en Ollendick. In het onderzoek van Lopez en Dubois werd niet gekeken of een hoog zelfvertrouwen ook als buffer werkt. Er werden dan ook geen resultaten voor jongens gevonden. De resultaten van beide onderzoeken wijzen er dus wel op dat kinderen die worden gepest en een negatief beeld hebben van zichzelf meer internaliserend gedrag vertonen.

Een negatief zelfbeeld kan het denken van het kind op verschillende manieren beïnvloeden. Storch, Krain, Kovacs en Barlas (2002) deden hier onderzoek naar. In dit onderzoek werd gekeken naar de relatie tussen pesten en hoe verbaalvaardig kinderen denken dat ze zijn. Aan het onderzoek deden 205 uit de eerste klas van de middelbare school. Met behulp van vragenlijsten werd de mate van pesten, depressie en eenzaamheid bepaald. Met een vragenlijst werd ook bepaald hoe verbaalvaardig kinderen denken dat ze zijn. De resultaten gaven aan dat

kinderen die worden gepest en van zichzelf denken dat ze slecht verbaalvaardig zijn meer depressieve symptomen en eenzaamheid vertonen dan kinderen die worden gepest, maar niet van zichzelf denken dat ze slecht verbaalvaardig zijn. De resultaten golden zowel voor jongens als voor meisjes. Dit geeft dus aan dat kinderen die worden gepest en op een negatieve manier over zichzelf denken meer internaliserende symptomen vertonen dan kinderen die worden gepest, maar niet negatief over zichzelf denken.

Ook Dill, Vernberg, Fonagy, Twemlow en Gamm (2004) veronderstelden dat kinderen die werden gepest en op een negatieve manier over zichzelf dachten sterker internaliserend gedrag zouden vertonen. Zij onderzochten of kinderen die het pestgedrag van hun leeftijdsgenoten dat zij ondergingen als terecht beschouwden, omdat ze het wel verdiend zouden hebben, meer internaliserend gedrag vertoonden. Aan het onderzoek deden 464 basisschoolkinderen mee uit de derde en vierde klas. Er vonden twee meetmomenten plaats met een jaar er tussenin. Met vragenlijsten werd de mate van pesten en negatief affect bepaald. Ook werd met een vragenlijst bepaald of kinderen vonden dat het pestgedrag terecht was. De resultaten van het onderzoek gaven aan dat kinderen die op het eerste meetmoment vonden dat het pestgedrag terecht was op het tweede meetmoment meer negatief affect vertoonden dan kinderen die niet vonden dat het pestgedrag terecht was. Ook werd gevonden dat als kinderen steeds sterker gingen geloven dat het pestgedrag terecht was ze ook meer negatief affect gingen vertonen. Dit gold voor kinderen die zowel relationeel als fysiek werden gepest. De resultaten van het onderzoek geven dus aan dat kinderen met een negatief zelfbeeld die worden gepest meer internaliserend gedrag vertonen.

Uit de hiervoor beschreven literatuur kan worden geconcludeerd dat meisjes die worden gepest en pestgedrag of neutraal gedrag toeschrijven aan stabiele, globale en negatieve kenmerken van zichzelf meer internaliserend gedrag vertonen dan meisjes die dit niet doen. Voor jongens geldt dit alleen op kleuterleeftijd. Daarnaast geldt dat meisjes die worden gepest minder zelfvertrouwen hebben en dat hangt weer samen met meer internaliserend gedrag. Bij jongens kan een hoge mate van zelfvertrouwen juist werken als buffer tegen een verhoging van internaliserend gedrag. Het negatief denken over zichzelf kan zich op verschillende manieren uiten. Zo vertonen kinderen die denken dat ze slecht verbaalvaardig zijn en kinderen die denken dat het pestgedrag terecht is meer internaliserend gedrag. Deze resultaten gelden zowel voor fysiek als voor relationeel pesten. Ook gelden ze voor kinderen van verschillende culturele achtergronden.

Er kan dus worden gesteld dat de mate van internaliserende problemen die kinderen die gepest worden vertonen, worden beïnvloed door hoe ze met leeftijdsgenoten omgaan. Dit uit

zich op verschillende manieren. Zo kan sociale steun die kinderen die worden gepest krijgen een buffer zijn voor het ontwikkelen van internaliserend gedrag. Daarnaast kan jezelf terug trekken uit sociale situaties, agressief reageren op pest gedrag en veel over het pesten nadenken zorgen voor een verhoging van externaliserend gedrag. Ook hoe kinderen die worden gepest over zichzelf denken beïnvloed de mate van internaliserend gedrag dat kinderen vertonen. Zo vertonen kinderen die negatieve gebeurtenissen wijten aan sta biele en globale kenmerken van zichzelf meer internaliserend gedrag. Daarnaast vertonen kinderen die veel waarde hechten aan de mening van anderen, een lage eigenwaarde hebben, weinig zelfvertrouwen hebben en het pestgedrag van hun leeftijdsgenoten terecht vinden meer internaliserend gedrag.

4.2 Externaliserend gedrag

Ook het externaliserende gedrag van kinderen die worden gepest kan worden beïnvloed door hoe kinderen met het gepest worden omgaan. Zo zou ook de manier waarop het kind zich gaat gedragen in de omgang met andere kinderen de mate van externaliserend gedrag kunnen beïnvloeden. Daarnaast zou ook hoe een kind over zichzelf denkt en hoe het denkt dat anderen over hem denken van invloed kunnen zijn op het al dan niet ontstaan van externaliserend gedrag, zoals bij het internaliserende gedrag werd gevonden. Hieronder zal de relatie tussen externaliserend gedrag en de omgang met andere kinderen en het negatief over zichzelf denken verder worden belicht.

4.2.1 Omgaan met andere kinderen

In het onderzoek van Sandstorm (2004) werd gekeken hoe kinderen die werden gepest zich tegenover hun leeftijdsgenoten gedroegen. Aan het onderzoek deden 225 kinderen uit de vierde en vijfde klas van de basisschool mee. Met behulp van vragenlijsten werd de mate van pesten en agressief gedrag bepaald. Uit de data analyse kwam naar voren dat kinderen die zich terugtrokken uit de situatie en deden of er niets aan de hand was minder agressief gedrag vertoonden tegenover hun leeftijdsgenoten dan kinderen die dit niet deden. Het doen alsof er niets aan de hand is werkt dus als een buffer. Het lijkt erop dat doordat ze zich even terugtrekken uit een moeilijke situatie de eerste en automatische reactie, om agressief te reageren, wordt verminderd (Sandstorm, 2004).

Er zijn echter ook andere gedragingen die voor het kind een buffer zijn en zo het ontstaan van externaliserend gedrag verminderen. In het onderzoek van Schwartz, McFadyen-Ketchum, Dodge, Pettit en Bates (1999) werd gekeken naar de relatie tussen vriendschap en externaliserend gedrag bij kinderen die worden gepest. Aan het onderzoek deden 530 basisschoolkinderen mee. Van de eerste tot de vijfde klas vond er elk jaar een meetmoment plaats. Met een vragenlijst werd de mate van agressief gedrag bepaald. De kinderen moesten ook aangeven met welke klasgenoten ze bevriend waren en welke klasgenoten werden gepest door andere kinderen. Er werd gevonden dat jongens die vrienden hadden minder externaliserend gedrag vertoonden dan jongens die geen vrienden hadden. Er werden geen resultaten gevonden voor meisjes.

In het onderzoek van Schwartz et al. werd geen onderscheid gemaakt tussen relationeel pesten en fysiek pesten. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat er alleen resultaten voor jongens werden gevonden. In het onderzoek van Prinstein, Boegers en Vernberg (2001) wordt wel een onderscheid gemaakt tussen relationeel en fysiek pesten. Ook zij deden onderzoek naar de relatie tussen vriendschap en externaliserend gedrag. Aan het onderzoek deden 566 kinderen uit de eerste klas van de middelbare school mee. Met vragenlijsten werd de mate van pesten en agressief gedrag en de hoeveelheid vrienden bepaald. Uit de resultaten kwam naar voren dat kinderen die relationeel werden gepest en weinig vrienden hadden meer externaliserend gedrag vertoonden dan kinderen veel vrienden hadden. Vriendschap is dus een buffer voor het ontstaan van externaliserend gedrag. Dit gold zowel voor jongens als meisjes. Het komt overeen met de resultaten van Schwartz et al. dat zij geen resultaten vonden voor meisjes kan er ook mee te maken hebben dat er in hun onderzoek naar jongere kinderen werd gekeken dan in het onderzoek van Prinstein et al.

Hoe kinderen die worden gepest omgaan met hun leeftijdsgenoten is van invloed op de mate van externaliserend gedrag. Kinderen die zich terugtrekken en doen alsof er niets aan de hand is en kinderen die veel vrienden hebben vertonen minder externaliserend gedrag. Het effect van vriendschap komt bij jongens en meisjes alleen voor bij relationeel pesten. Er werden geen verschillen tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden gevonden.

4.2.2 Negatief zelfbeeld

In het onderzoek van Lopez en Dubois (2005) werd gekeken naar de relatie tussen pesten en zelfvertrouwen en naar de relatie tussen zelfvertrouwen en externaliserend gedrag. Aan het onderzoek deden 508 kinderen uit de eerste klas van de middelbare school mee. Met vragenlijsten werd de mate van pesten op individueel niveau en pesten op groepsniveau

bepaald. Daarnaast werd met vragenlijsten het zelfvertrouwen, agressief en delinquent gedrag bepaald. Er werd gevonden dat kinderen die op individueel of op groepsniveau werden gepest een lager zelfvertrouwen hadden. Daarnaast werd gevonden dat kinderen die werden gepest en een laag zelfvertrouwen hadden meer agressief gedrag vertoonden dan kinderen die geen laag zelfvertrouwen hadden. De resultaten golden zowel voor jongens als voor meisjes.

Doordat kinderen die worden gepest een laag zelfvertrouwen hebben denken ze negatief over hun eigen kunnen. Dit beïnvloedt weer hoe ze denken dat andere kinderen over hen denken en hoe ze het gedrag van andere interpreteren. Hier deden Dodge, Lansford, Salzer Burks, Bates, Pettit, Fontaine en Price (2003) onderzoek naar. Zij keken naar de relatie tussen pesten en hoe kinderen situaties met leeftijdsgenoten interpreterden. Aan het onderzoek deden 259 basisschoolkinderen mee uit de eerste, tweede en derde klas. Er vond vijf jaar lang elk jaar een meetmoment plaats. De kinderen werden een bepaalde sociale situatie met leeftijdsgenoten voorgelegd. Ze moesten hiervan bepalen waarom de andere kinderen in de situatie zo reageerden. Ook moesten de kinderen aangeven met welke klasgenoten ze graag en met welke klasgenoten ze niet graag omgingen. Met vragenlijsten werd de mate van agressie bepaald. Uit de resultaten van het onderzoek kwam naar voren dat kinderen die in het eerste jaar werden gepest later vaker dachten dat het gedrag van andere kinderen in een neutrale situatie gemeen bedoeld was. Ze kozen er dan ook vaker voor om hier agressief op te reageren. Kinderen die werden gepest en vaak dachten dat het gedrag van leeftijdsgenoten gemeen bedoeld was vertoonden meer agressief gedrag dan kinderen die werden gepest en niet dachten dat het gedrag van leeftijdsgenoten gemeen bedoeld was. Dit gold voor zowel jongens als meisjes. De resultaten gelden alleen voor pesten op groepsniveau. Hiermee wordt dus aangegeven dat kinderen die worden gepest ook op een negatieve manier over anderen denken.

Kinderen die worden gepest en een negatief zelfbeeld hebben of op een negatieve manier over leeftijdsgenoten denken vertonen meer externaliserend gedrag dan kinderen die dit niet doen.

Uiteindelijk kan uit de hiervoor beschreven literatuur worden geconcludeerd dat hoe kinderen die worden gepest omgaan met hun leeftijdsgenoten en hoe ze over zichzelf en anderen denken van invloed is op zowel de externaliserende als de internaliserende problemen die kinderen die worden gepest ondervinden.

Conclusie

De resultaten van dit literatuuronderzoek geven aan dat kinderen die worden gepest door hun leeftijdsgenoten meer internaliserend en externaliserend gedrag vertonen dan kinderen die niet worden gepest. Daarnaast is gevonden dat het internaliserende en externaliserende gedrag van kinderen die worden gepest wordt beïnvloed door de manier waarop zij met hun leeftijdsgenoten omgaan en hoe ze over zichzelf denken. De hypothesen zoals geformuleerd in de inleiding waren:

- Het worden gepest door leeftijdsgenootjes heeft zowel internaliserend gedrag als externaliserend gedrag tot gevolg.
- De manier waarop kinderen, die door hun leeftijdsgenoten gepest worden, omgaan met hun leeftijdsgenoten is van invloed op de effecten van pesten.
- Ook het zelfbeeld dat kinderen, die gepest door hun leeftijdsgenoten worden, hebben is van invloed op de effecten van pesten.

Deze hypothesen worden dus door de gevonden resultaten ondersteund.

Het is echter wel zo dat kinderen in verschillende mate met pesten te maken krijgen. Zo worden jongens meer fysiek gepest dan meisjes, maar jongens en meisjes worden evenveel relationeel gepest. De meeste kinderen worden als ze ouder worden minder fysiek gepest. Ook zijn er verschillen tussen kinderen van verschillende culturele achtergronden. Zo worden kinderen van Latijns-Amerikaanse afkomst veel minder gepest dan kinderen van Europees- of Afro-Amerikaanse afkomst. Het is dus belangrijk met deze factoren rekening te houden bij verder onderzoek naar pesten bij kinderen.

Het lijkt dus logisch ervan uit te gaan dat deze factoren ook van invloed zijn op de effecten die pesten op kinderen heeft. Kinderen die worden gepest vertonen meer externaliserend gedrag dan kinderen die niet worden gepest. Tegen de verwachting in worden hierin geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes, kinderen van verschillende leeftijden of kinderen van verschillende culturele achtergronden. Ook vertonen kinderen die worden gepest meer internaliserend gedrag dan kinderen die niet worden gepest. In de mate van het vertonen van internaliserend gedrag zijn wel verschillen te vinden tussen meisjes en jongens. Beide vertonen internaliserend gedrag als ze fysiek worden gepest, maar alleen meisjes vertonen internaliserend gedrag als ze relationeel worden gepest. Of dit verschil ook bestaat voor externaliserend gedrag is nog onduidelijk. Omdat onderzoek naar externaliserend gedrag als effect van pesten, alleen gebruik maakt van fysiek pesten en niet van relationeel

pesten. Ook voor internaliserend gedrag worden geen verschillen gevonden tussen kinderen van een verschillende leeftijd of kinderen van verschillende culturele achtergronden. Het lijkt er dus op dat deze factoren wel van invloed zijn op de mate waarin kinderen worden gepest, maar dat dit niet van invloed is op de effecten van pesten. Er is wel duidelijk geworden dat de negatieve omgang met leeftijdsgenoten ervoor kan zorgen dat een kind al vroeg in een maladaptief gedragspatroon terecht komt en psychopathologie kan ontwikkelen (Miller-Johnson, Coie, Maumary-Gremaud & Bierman, 2002). Kinderen die worden gepest kunnen hier dus erg onder lijden, het is belangrijk deze kinderen op een adequate manier te kunnen helpen.

Om kinderen die worden gepest te kunnen helpen is het belangrijk te weten waarin zij zich onderscheiden van kinderen die niet worden gepest. Zo is gebleken dat kinderen die internaliserend gedrag vertonen eerder worden gepest dan hun leeftijdsgenoten die geen internaliserend gedrag vertonen. Er werden hierin geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes. Dat kinderen die internaliserend gedrag vertonen vaker worden gepest kan komen doordat ze door hun leeftijdsgenoten als een 'makkelijk slachtoffer' worden gezien dat zich niet snel zal verdedigen (Nishina, Juvonen & Witkow, 2005). Ook kinderen die externaliserend gedrag vertonen worden eerder gepest door hun leeftijdsgenoten dan kinderen die geen externaliserend gedrag vertonen. Dit kan komen doordat kinderen die externaliserend gedrag vertonen het gedrag van andere kinderen verstoren. Deze kinderen gaan daarom liever niet meer met hun om. Ook vinden kinderen die veel externaliserend gedrag vertonen het moeilijk om problemen op een niet agressieve manier op te lossen waardoor ze veel vaker in een agressieve interactie met hun leeftijdsgenoten terecht komen (Miller-Johnson, Coie, Maumary-Gremaud & Bierman, 2002). Kinderen die voordat ze worden gepest al internaliserend of externaliserend gedrag vertonen gaan dit gedrag nog sterker vertonen als ze worden gepest. Pesten zorgt dus voor een verheviging van het al bij het kind bestaande gedrag.

Er zijn ook factoren die het ontstaan van internaliserend en externaliserend gedrag verminderen. Zo vertonen kinderen die zich in de omgang met leeftijdsgenoten teruggetrokken of agressief opstellen vaker internaliserend gedrag. Dit kan komen omdat ze weten dat het pest gedrag vaker zal voorkomen en ze niet in staat zullen zijn er iets aan te kunnen doen (Kochenderfer-Ladd, Skinner, 2002). Ook voor kinderen die veel aan het pesten denken of weinig sociale steun krijgen geldt dat ze vaker internaliserend gedrag vertonen. Daarnaast geldt met name voor meisjes dat als ze het pesten toeschrijven aan globale, stabiel en negatieve kenmerken van zichzelf ze meer internaliserend gedrag vertonen. Ook een laag

zelfvertrouwen draagt bij aan de ontwikkeling van internaliserend gedrag. Dit heeft er mee te maken dat kinderen de negatieve evaluaties van de kinderen die hen pesten gaan geloven, waardoor ze negatief over zichzelf gaan denken. Doordat ze negatief over zichzelf denken hebben ze niet het gevoel dat ze iets goed kunnen of iets aan de situatie waarin ze zitten kunnen veranderen. Hierdoor ontstaat een verhoging van internaliserend gedrag (Grills & Ollendick, 2002).

Ook externaliserend gedrag wordt versterkt doordat kinderen weinig sociale steun hebben of doordat ze een negatief zelfbeeld hebben. Kinderen die worden gepest en negatief over hun leeftijdsgenoten denken vertonen ook meer externaliserend gedrag. Doordat kinderen worden gepest gaan ze meer op negatief gedrag van anderen kinderen letten. Ook gaan ze neutraal gedrag eerder als negatief zien. Als kinderen daarbij ook nog de neiging hebben op negatief gedrag van leeftijdsgenoten op een negatieve manier te reageren dan ontstaat al gauw een verhoging in het externaliserende gedrag van kinderen (Dodge, Lansford, Salzer Burks, Bates, Pettit, Fontaine & Price, 2003). Kinderen die zich terug trekken uit een sociale situatie vertonen juist minder agressief gedrag. Omdat ze even de tijd nemen om rustig te worden, zodat ze niet gelijk op een agressieve manier op hun leeftijdsgenoten reageren.

Bij de preventie van pesten moet dus vooral gelet worden op kinderen die op jonge leeftijd een verhoogde mate van internaliserend en externaliserend gedrag vertonen. Omdat deze kinderen eerder het slachtoffer van pesten worden. Het is belangrijk dat interventies erop gericht zijn kinderen te leren zich niet terug te trekken uit de sociale situatie, niet te snel agressief reageren en niet de negatieve evaluaties van de kinderen die hen pesten geloven. Daarnaast is het belangrijk dat kinderen worden geholpen met het maken van vrienden die hen sociale steun kunnen bieden.

In alle literatuur die in dit literatuuronderzoek is gebruikt worden de variabelen die worden onderzocht gemeten met behulp van vragenlijsten. Toch geven kinderen vaak niet graag toe dat ze worden gepest of andere kinderen pesten. Voor leerkrachten of ouders is het vaak moeilijk om te weten of een kind wordt gepest en in welke mate. Omdat kinderen dit lang niet altijd aan hun ouders of leerkracht vertellen en omdat pesten niet altijd heel duidelijk opvalt en gezien wordt door de ouders of de leerkracht. Het zou daarom beter zijn om pesten te meten met behulp van observaties. Iemand die getraind is in het zien van signalen dat kinderen elkaar pesten zal tijdens een observatie op school meer zien dan een ouder of leerkracht. Zo ontstaat een betrouwbaarder beeld over welke kinderen worden gepest en welke niet. Lang niet alle onderzoeken maken een onderscheid tussen fysiek en relationeel pesten. Terwijl vaak blijkt dat dit voor verschillen tussen meisjes en jongens zorgt. Het is

belangrijk hier met vervolgonderzoek rekening mee te houden. Zodat de verschillen tussen jongens en meisjes die worden gepest duidelijker worden. Ook worden er in de meeste onderzoeken geen causale verbanden gevonden, maar alleen de samenhang tussen verschillende variabelen. Hoe kinderen die worden gepest internaliserend en externaliserend gedrag ontwikkelen is echter een heel complex proces. Om hier meer duidelijkheid over te krijgen is het van belang dat er meer onderzoek wordt gedaan naar de causale verbanden tussen pesten en de ontwikkeling van kinderen. Er moet meer longitudinaal vervolgonderzoek worden gedaan waarbij de mate van externaliserend en internaliserend gedrag en de mate van pesten ook op tijdstip één wordt bepaald. Zodat de ontwikkeling van deze variabelen beter in de gaten kan worden gehouden.

Literatuurlijst

Bush, E. S., & Ladd, G. W. (2001). Peer rejection as an antecedent of young children's school adjustment: An examination of mediating processes. Developmental Psychology, *37*, 550-560.

Coleman, P. K., & Byrd, C. P. (2003). Interpersonal correlates of peer victimization among young adolescents. Journal of Youth and Adolescence, *32*, 310-314.

Dill, J. E., Vernberg, E. M., Fonagy, P., Twemlow, S. W., & Gamm, B. K. (2004). Journal of Abnormal Child Psychology, *32*, 159-173.

Dodge, K. A., Lansford, J. E., Salzer Burks, V., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., & Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behaviour problems in children. Child Development, *74*, 374-393.

French, D. C., Jansen, E. A., Pidada, S. (2002). United States and Indonesian Children's and adolescents' reports of relational aggression by disliked peers. Child Development, *73*, 1143-1150.

Grills, A. E., & Ollendick, T. H. (2002). Peer victimization, global self-worth, and anxiety in middle school children. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, *31*, 59-68.

Hanish, L. D., & Guerra, N. G. (2000). The roles of ethnicity and school context in predicting children's victimization by peers. American Journal of Community Psychology, *28*, 201-233.

Hanish, L. D., & Guerra, N. G. (2002). A longitudinal analysis of patterns of adjustment following peer victimization. Developmental and Psychopathology, *14*, 69-89.

Ialongo, N. S., Vaden-Kiernan, N., & Kellam, S. (1998). Early peer rejection and aggression: longitudinal relations with adolescent behaviour. Journal of development and physical disabilities, *10*, 199-213.

Juvonen, J., Nishina, A., & Graham, S. (2000) Peer harassment, psychological adjustment, and school functioning in early adolescence. Journal of Educational Psychology, *92*, 349-359.

Khatri, P., Kupersmidt, J. B., & Patterson, C. (2000). Aggression and peer victimization as predictors of self-reported behavioral and emotional adjustment. Aggressive Behavior, *26*, 345-358.

Kochenderfer-Ladd, B., Skinner, K. (2002). Children's coping strategies: moderators of the effect of peer victimization. Developmental Psychology, *38*, 267-278.

Kochenderfer-Ladd, B., & Wardrop, J. L. (2001). Chronicity and instability of children's peer victimization experiences as predictors of loneliness and social satisfaction trajectories. Child Development, 72, 134-151.

Lopez, C., Dubois, D. L. (2005). Peer victimization and rejection : Investigation of an integrative model of effects on emotional, behavioral, and academic adjustment in early adolescence. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34, 25-36.

Miller-Johnson, S., Coie, J. D., Maumary-Gremaud, A., & Bierman, K. (2002). Peer rejection and aggression and early starter models of conduct disorder. Journal of Abnormal Child Psychology, 30, 217-230.

Nishina, A., Juvonen, J., & Witkow, M. R. (2005). Sticks and stones may break my bones, but names will make me feel sick: The psychosomatic, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34, 37-48.

Prinstein, M. J., Boegers, J., & Vernberg, E. M. (2001). Overt and relational aggression in adolescents: social-psychological adjustment of aggressors and victims. Journal of Clinical Child Psychology, 30, 479-491.

Prinstein, M. J., Cheah, C. S. L., & Guyer, A. E. (2005). Peer victimization, cue interpretation, and internalizing symptoms : Preliminary concurrent and longitudinal findings for children and adolescents. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34, 1-24.

Prinstein, M. J., & Wargo Aikins, J. (2004). Cognitive moderators of the longitudinal association between peer rejection and adolescent depressive symptoms. Journal of Abnormal Child Psychology, 32, 147-158.

Sandstorm, M. J. (2004). Pitfalls of the peer world: How children cope with common rejection experiences. Journal of Abnormal Child Psychology, 32, 67-81.

Swartz, D., McFayden-Ketchum, S., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1999). Early behaviour problems as a predictor of later peer group victimization: Moderators and mediators in the pathways of social risk. Journal of Abnormal Child Psychology, 27, 191-201.

Storch, E. A., Krain, A. L., Kovacs, A. H., & Barlas, M. E. (2002). The relationship of communication beliefs and abilities to peer victimization in elementary school children. Child Study Journal, 32, 231-240.

Storch, E. A., Phil, M., Nock, M. K., Masia-Warner, C., & Barlas, M. E. (2003). Peer victimization and social-psychological adjustment in hispanic and african-american children. Journal of Child and Family Studies, 12, 439-452.